

Ontwikkelingsstadia samenlevingen

Samenlevingen en hun ontwikkelingsstadia

Gemma Frisius 1 maart 2012

Gerben J. Stavenga

(Samenvatting)

Door middel van een relationele systeemtheorie is het mogelijk inzicht te krijgen in de stadia die samenlevingen in hun ontwikkeling kunnen doormaken. De aandacht wordt in het bijzonder gericht op de ontwikkeling van de westerse samenleving in de 20^e eeuw om zo ook zicht te krijgen op de problematische situatie waarin wij ons tegenwoordig bevinden.

Basisgedachte van die relationele systeemtheorie is dat er tussen twee systemen in principe slechts vier kwalitatief verschillende relaties kunnen bestaan. Of ze zijn onafhankelijk van elkaar, óf ze zijn via hun grens onlosmakelijk met elkaar verbonden, óf ze overlappen elkaar gedeeltelijk, óf één van beide wordt volledig door de ander omvat. Deze relaties zijn bepalend voor de grondstructuur van de betreffende systemen en ook voor het aantal verschillende stadia dat een zich ontwikkelend systeem – b.v. een samenleving – kan doormaken. (Voor deze systeemtheorie en de verschillende toepassingen ervan, zie mijn boek: Verheldering van de werkelijkheid, Inzicht in de ontwikkeling van wetenschap en samenleving middels een relationele systeemtheorie, Het Zuiden, Vught, 2011).

Uit de theorie volgt dat er slechts vier verschillende samenlevingsvormen kunnen bestaan. Het is opmerkelijk dat Marx en Engels deze al hebben beschreven (In Die Deutsche Ideologie en in 1848 in Das Kommunistisch Manifest): het oercommunisme, de slavenmaatschappij, de feodale maatschappij en de moderne kapitalistische bourgeois maatschappij (Voor deze vier vormen zijn in omgekeerde volgorde de vier fundamentele relaties bepalend). Marx en Engels meenden dat de vierde periode die van het kapitalisme noodzakelijk over zou gaan in het volgende vijfde stadium, de klassenloze communistische maatschappij.

De relationele systeemtheorie suggereert echter een geheel andere ontwikkeling. Niet een vijfde stadium, maar vanuit de kapitalistische structuur en met behoud van essentiële kenmerken daarvan in verschillende stadia een successievelijke zich op een nieuwe manier manifesteren van de andere fundamentele relaties. De feitelijke ontwikkeling van de westerse wereld in de 20^e eeuw laat dat ook zien. Na 1900 vinden er op alle terreinen essentiële verandering plaats. Daarop is m.n. gewezen door de historici Jan Romein (1967) en Philipp Blom (2008). Met name de relaties tussen de naties zijn t.g.v. de eigen dynamiek van de westerse wereld ingrijpend veranderd. De eerste wereldoorlog betekende de overgang naar een nieuwe structuur, een grotere onderlinge verwevenheid van de landen en een versterkte globalisering (wat ook blijkt uit de economische crisis uit de dertiger jaren). Na WO II is er opnieuw een structuurverandering. In de globalisering die omstreeks 1500 begon (Marx en Engels

wezen daar in hun Kommunistisch Manifest al op), zijn dus zo verschillende stadia aan te wijzen.

We kunnen zo begrijpen dat we ons nu bevinden in een situatie waarin de natiestaat als zodanig nog wel bestaat, maar elk land in talloze opzichten volledig afhankelijk is van de rest van de wereld. In de politiek zal men zich van deze nieuwe situatie rekenschap moeten geven en overeenkomstig moeten handelen. Doet men dat niet of onvoldoende en blijft men zich traditioneel nationaal-individualistisch-egoïstisch opstellen dan moet dat catastrofes tot gevolg hebben.